

ÇEVİRİ SORUNU BAĞLAMINDA OREKSİS VE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

**OREXIS AND THE RELATED CONCEPTS IN THE CONTEXT OF THE
TRANSLATION PROBLEM**

Onur KABİL*

ÖZET

Felsefe metnlerinin çevirisi sözcüklerin bir başka dilde ifade edilmesinden öte bir çaba gerektirir. Filozofun kaynak metinde ortaya koyduğu yeni anlam dünyasını öncelikle anlamak, sonrasında hedef dile uygun olarak bu dünyayı yeniden inşa etmek gerekir. Bu nedenle felsefe metin çevirileri diğer çevirilere nazaran hem çevirmen hem de okur için sancılı bir süreçtir. Bu çalışmada Aristoteles felsefesinin önemli kavramlarından birisi olan 'oreksis' ve onunla ilişkili 'epithumia', 'thumos' ve 'boulesis' kavramlarının mevcut çevirileri üzerinde durulacaktır. Bu kavramların hedef dile aktarılması esnasında karşılaşılan problemler betimlenerek çeviri sürecinde kullanılabilecek dört farklı yöntem, yani kavramın kullanım bağlamına göre çeviri, cins-tür ilişkisine göre çeviri, niteleme yoluyla çeviri ve orijinal halleriyle aktarım yöntemi ayırt edilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Felsefe, Çeviri, Oreksis.*

ABSTRACT

Translating philosophical texts requires more effort than simply expressing words in another language. It is indispensable first to understand the new world of meaning that the philosopher reveals in the source text, then reconstruct this world according to the target language. For this reason, translating philosophical texts is a painful process for both the translator and the reader compared to other translations. In this study, we will focus on the current translations of 'orexis', one of the essential concepts of Aristotle's philosophy, and its related concepts 'epithumia', 'thumos' and 'boulesis'. The problems encountered during transferring these concepts to the target language will be described. It will be claimed that four different methods can be used in the translation process: translation according to the context of the use of the concept, translation according to the genus-species relationship, translation by qualification and direct transferring of the words in their original form.

Keywords: *Philosophy, Translation, Orexis.*

* Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, E-mail: okabil@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7545-7994, Sakarya, Türkiye.

GİRİŞ

Felsefe metinleri diğer metin türlerine kıyasla özel bir konuma sahiptir. Felsefenin hem varlık bilgi ve değerler alanına ilişkin en temel soruların cevaplarını arayan bir etkinlik olması hem de felsefecinin kavram üretme ya da bir kavrama alışlagelmiş kullanımlarından veya kendinden önce gelen felsefecilerden farklı anlamlar yüklemeye alışkanlığı bu metinlerin anlaşılmasını zorlaştırmakta, felsefe metin çevirilerini ise daha da güçleştirmektedir. Bu zorluklara felsefecinin yaşadığı dönemin günümüze tarihsel ve kültürel uzaklığı, kendisinden günümüze eserlerinin kalıp kalmaması gibi hususlar da eklendiğinde kaynak metnin hedef metne aktarılması süreci son derece meşakkatli bir hal almaktadır. Antik Yunan dünyasına ait felsefe metni çevirileri de bu güçlüklerden payını almaktadır. Sözelimi Yunanca metinlerde karşılaşılan ‘arkhe’, ‘logos’, ‘entelekhia’ gibi kavramların bir hedef dile nasıl aktarılması gerektiği, çok sayıda felsefe tarihçisinin uzunca yıllardır tartıştıkları bir konu olmuştur. Bu türden tartışmalar önemlidir çünkü bir filozofun kendi sistemi içerisinde kullandığı temel kavramların anlaşılması filozofun düşüncesinin anlaşılması bakımından hayati bir öneme sahiptir. Bu çalışmada da Aristoteles felsefesinin önemli kavramlarından birisi olan ‘oreksis’ kavramı ve onunla ilişkili olan ‘epithumia’, ‘thumos’ ve ‘boulesis’ kavramlarının mevcut çevirileri üzerinde durulacaktır.

‘Oreksis’ kavramını farklı perspektiflerden ve farklı terimler ile ifade etmek mümkündür. Genel olarak Yunan felsefesi bağlamında bir terimin karşılanmasında karşılaşılan çeşitli problemlerden bahsedilebilir. Yunan dilinden kaynaklanan güçlük, filozofun farklı bağlamlarda aynı kavramı farklı anlamlara gelecek şekilde kullanması, kavramın genelliği nedeniyle farklı şekillerde karşılanmasının mümkün olması, aynı kavramın kısa veya uzun dönemde oluşmuş yorumlama geleneği bağlamında filozoflar veya felsefe tarihçileri tarafından farklı değerlendirilmesi, düşünürün bütün eserlerinin elimizde olmaması, kavramın tarihselliği gibi hususlar adeta *oreksis* üzerinde toplanmıştır.

Yazıda öncelikle felsefe metin çevirilerinin doğasına değinilerek kavram için önerilen çeşitli İngilizce ve Türkçe karşılıklar sunulacaktır. Adı geçen kavramların hedef dile aktarılması sürecinde mümkün olabilecek çeviri stratejileri yani kullanım bağlamına göre aktarım, cins-tür ilişkisine göre aktarım, nitelime yoluyla aktarım ve orijinal halleriyle aktarım olmak üzere dört farklı yöntem üzerinde durulacaktır. Bu yöntemlerden biri ya

da diğeri çevirmenler tarafından kullanılabilir. Makalede amaçlanan şey, söz konusu terimlere yeni bir karşılık önermek değildir. Çünkü bu türden kavramlara her karşılık bulma çabası, başka bir eleştirinin ontolojik temeli olmak durumundadır. Burada göstermek istediğimiz daha ziyade, ‘oreksis’ kavramının ve onunla ilişkili kavramların hedef dile aktarılma sürecinde karşılaşılan problemleri betimlemek ve çeviri sürecinde kullanılabilen dört farklı yöntemi göstermektir.

1. Felsefe Metin Çevirilerinin Doğası

Felsefe metinleri doğası gereği yazarı tarafından belli bir amaçla ve bilinçli bir yöntemle oluşturulmuş metinlerdir. Felsefe varlık, bilgi ve değer alanlarında yeni kavramlarla insanı ve dünyayı anlama ve yorumlama çabası içerisinde olan bir disiplindir. Bu yönüyle felsefe metinlerini hedef kitlesine sunan felsefeciler, düşüncelerini salt okurlarıyla iletişim kurmaktan öte bir amaçla ortaya koyarlar. Felsefe alanında hedef kitlesiyle buluşan her bir metin, metnin anlaşılması açısından kendi içerisinde özel bir çaba gerektirir. Bu metinleri anlamak isteyen bir okuyucunun belli bir altyapıya ve tecrübeye sahip olması gerekmektedir. Aksi durumda felsefe alanında ortaya konulmuş metni gündelik bir metin şeklinde ele alacak bir okur, metni olması gerektiğinden farklı ve yanlış bir biçimde okuyabilecektir. Aynı zamanda bir okur olarak çevirmen, kaynak metni işlevini yitirmiş bir biçimde hedef dile aktarabilecektir. Nitekim Friedrich Schleiermacher, felsefe metinlerini özel bir konuma yerleştirerek, diğer metin türlerinden ayırır:

Okurunu yazara götürecek çeviri yöntemi için söylenenler genelde bilim ve sanat metinlerine ilişkindir ama bu alandaki her metin türü için aynı derece geçerli değildir. Bu yöntemin en tartışılmaz olduğu yer —bilimin en ucunda yer alan— felsefedir, felsefe metinlerinde yazarı okurun dilinde konuşurma “çılgınlığını” göstermeye kimse yeltenememiştir. Bu metinlerde yazarın dili özgüllüğün, dile yapılan katkının doruk noktasına çıkar, çeviride doğal, alışılmış bir dil kullanılması yazarın yarattığı değerlerin alınmamasıyla sonuçlanacaktır. (Kurultay, 1985: 13)

Felsefe metinleri yalnızca kaynak metni hedef kültüre aktaran çevirmen için değil, aynı zamanda felsefe metin okuyucuları için de bir nevi zorlu bilmece niteliğindedir. Hedef kitle çoğu zaman elindeki metni anlama ve yorumlama konusunda bir mücadele içerisine girer (Arslan, 2022: 75). Bu mücadele her ne kadar bütünsel düzlemde anlaşılrsa da kavramsal düzeyde de söz konusu olabilmektedir. Örneğin Heidegger felsefesinin temel

kavramlarından biri olan ‘Dasein’ kavramına ilişkin hem çeviribilim hem de felsefe alanında birçok çalışmaya rastlamak mümkündür. Robinson (2020), Jaitner (2020) ve Réé (2001), söz konusu kavramı ele alırlar ve çevirmenlerin genellikle bu kavramı olduğu gibi hedef dile aktardıklarını belirtirler).

Arslan ise felsefe metinlerinin özel statüsünü şu şekilde aktarır:

Felsefe metinleri, içerik olarak tüm okurları zorlayacak anlam ve kavramlar toplamıdır ve bu tür metinler ucu açık bir yapıya sahiptirler. Bu yapı felsefecilerin özel yöntemleri ile okura aktarılır. Aynı zamanda okuru tarafından ayrıntılı biçimde yorumlanmadıklarında bütünsel olarak özelliklerini kaybederler. Felsefe metinleri bu özellikleriyle uzmanlık gerektiren diğer metin türlerinden de farklıdır. Başka alanlardaki diğer metin türlerinin çevirisinde çevirmenin arka plan bilgisi yeterli olabilir. Ancak felsefe metinlerinde çevirmen kaynak metni öncelikle normal bir okur gibi ele almak zorundadır. Metni farklı bir kültüre aktarabilmesi için onu derinlikli bir biçimde yorumlayabilmelidir. Ayrıca felsefecinin yazarken kullandığı kendine özgü anlatım tekniklerini de anlamalıdır. Ancak bu şekilde çevirmen tüm metni çevirebilir. (Arslan, 2015: 762)

Bir kaynak dilden herhangi bir hedef dile doğrudan bir aktarım olarak ele alınamayacak felsefe metin çevirisi sürecinin, özü gereği imkânsız bir süreç olduğu söylenemez. Zira günümüz felsefe dünyasında kaynak dilden hedef dile aktarılan çeviri metinlerin felsefeye katkısını göz ardı etmek mümkün değildir. Ancak günümüz felsefesini şekillendiren bir etmen olarak felsefe metni çevirileri, belli bir çerçevede gerçekleştirilmeli ve felsefe alanının dinamikleri dikkatten kaçmamalıdır. Bu bağlamda Arslan’a göre, diğer metin türlerine nazaran özel bir konuma sahip olan felsefe metinlerinin çevrilmesine girişilmeden önce arka plan bilgisi ile anlaşılmalı ve aynı zamanda söz konusu içeriğin yorumlanması gerekmektedir. Felsefe metinlerinin ayrıca soyut ve kimi zaman oldukça muğlak bir yapıya sahip olmaları, hedef dile aktarılmasını oldukça zorlaştırmaktadır. Böyle bir zorluk kaynak metnin hedef kültürde anlaşılmasını oldukça güç bir duruma sokmakta, kimi durumda da imkânsız hale getirmektedir (Arslan, 2015: 764).

Öte yandan gerçekleştirilen felsefe metni çevirilerinde çeşitli stratejilerin uygulandığı pekâlâ söylenebilir. Bu durumu Arslan, “Çevirmenin öncelikle erek okuru düşünerek daha anlaşılır ve erek kültüre uygun bir çeviri stratejisi uygulaması, felsefe metinlerinde sıkça rastlanılan bir durumdur ancak kaynak metindeki asıl anlamın erek odaklı çeviri eylemi sonucunda bir parça kaybolma durumu söz konusu olabileceğinden, bu durum

kaynak metnin anlaşılmasını daha zor hale getirebilir.” şeklinde ifade eder (Arslan, 2022: 79).

2. Oreksis ve İlişkili Kavramların Çevirileri

Bu çerçevede şimdi felsefe metinlerinin ve çevirilerinin doğasını ele aldığımız biçimiyle, Antik Yunan metinlerinde geçen *oreksis*, *boulesis*, *epithumia*, *thumos* kavramlarının hedef dile aktarılmış hallerinin izi sürülerek hedef dile aktarılmasındaki çevirmen kararlarının hangi stratejiler neticesinde ele alındığı incelenebilir.

Problemi ifade edebilmek için herhangi bir tanım olmaksızın *Ruh Üzerine* ve *Nikomakhos'a Etik*'te geçen iki temel pasajdan hareket etmek suretiyle *oreksis* ve onun türleri kabul edilen üç kavramın nasıl karşılandığını öncelikle temel pasajda, yani *Ruh Üzerine, 414b*'de geçen “Çünkü iştahlar, arzu, coşku ve istektir” (Aristoteles, 2019: 38) ifadesinin başlıca çevirileriyle ortaya koyduğumuzda karşımıza renkli bir tablo çıkar:

Ruh Üzerine 414b: Çünkü iştahlar, arzu, coşku ve istektir.								
Kaynak Metindeki Kullanımı	Hedef Dil: İngilizce				Hedef dil: Türkçe			
	Hicks	Smith	Hamlyn	Polansky	Gürbüz	Özcan	Aygün & Sev	Babür – Basut
ὀρέξις	appetency	appetite	desire	desire	isteme	isteme	arzu	iştah
ἐπιθυμία	desire	desire	wanting	appetite	iştah	iştah	iştah	arzu

θύμος	anger	passion	passion	spiritedness	cesaret	cesaret	şevk	coşku
βούλησις	wish	wish	wishing	wish	isteme	irade	istek	istek

Aynı soruşturmayı Aristoteles'in bir başka temel eserinden, *Nikomakhos'a Etik* üzerinden de gerçekleştirmek mümkündür:

Nikomakhos'a Etik 1111b: Onun [tercihin] arzu, tutku, isteme ya da bir çeşit sanı olduğunu söyleyenler...						
Kaynak Metindeki Kullanımı	Hedef dil: İngilizce			Hedef Dil: Türkçe		
	Ross	Crisp	Reeve	Babür	Özcan	Akderin
ὀρέξις	desire	desire	desire	arzu	istek	istek
ἐπιθυμία	appetite	appetite	appetite	arzu	irrasyonel, kör, tensel istek	istek
θύμος	anger	spirit	spirit	tutku	cesaret, itki, kapris, coşkunluk	tutku
βούλησις	wish	wish	wish	isteme	istemli, rasyonel istek	X

Burada ilk eserden alıntılanan pasajdan farklı olarak *oreksis* ile ilişkili kavramları işaret eden doğrudan bir pasaj mevcut olmamakla birlikte onun türlerini gösteren bir belirleme bulunmaktadır. *Oreksis* dışında onun türü olduğu kabul edilen kavramların ortaklaşa

kullanıldığı pasaj şu şekildedir: “Onun [tercih /prohairesis] arzu (*epithumia*), tutku (*thumos*), isteme (*boulesis*) ya da bir çeşit sanı (*doksa*) olduğunu söyleyenler doğru söylemiyorlar” (*Nikomakhos’a Etik* 1111b10). Ek olarak aynı çeviride *oreksis* kavramının nasıl karşılandığını da dikkate alacak olursak *Ruh Üzerine*’deki kullanımı ile arasındaki farkı yorumlamamıza izin verecek bir hareket noktası elde etmiş oluruz. Bu iki eserdeki zengin terminolojik yaklaşıma dayalı olarak söylenebilecek olanlar şunlardır:

a) ‘Oreksis’ için isteme /istek, arzu, iştah; ‘epithumia’ için iştah, arzu, istek, irrasyonel istek; ‘thumos’ için cesaret, tutku, şevk, coşku; ‘boulesis’ için isteme/istek, irade kavramlarının kullanıldıkları görülmektedir. Dolayısıyla kavramların karşılığı konusunda bir uzlaşım söz konusu değildir.

b) Karşılık olarak kullanılan kavramların genellikle birbirleri yerine ikame edildiği görülebilir. Bu durum kavramların çevirisindeki güçlükten daha fazla, farklı şekillerde karşılanabilecek bir anlam bağlamına sahip olduklarını gösterir.

c) ‘Oreksis’in farklı eserlerde farklı terimlerle hem ‘desire’ hem de ‘appetite’ ile karşılanması bu iki sözcüğün birbirlerine yakın anlam ihtiva ettiklerinin veya terminolojik olarak karıştırılabilir ve dolayısıyla yanlış anlaşılabilir olduklarının göstergesidir.¹

d) Özel bir güçlük olarak ‘oreksis’ ve ‘epithumia’ kavramlarının özdeşleştirilerek aynı kavramlarla hedef metne aktarılmaları söz konusudur. Ancak bu J. Lear’ın da belirttiği gibi bir hatadır, klasik Aristoteles çevirileri ele alındığında -ki Lear, Oxford çevirisinden bahseder- söz konusu karışıklık dikkati çekmektedir ve o bu durumu ruhun kısımlarını tartışırken bir açıklama notu ile ifade eder: “...Yunanca bilmeyenler için sorunu açıklamaya çalışayım. Temelde, çevirmen “appetite / iştah”ı hem genel olarak “iştah” (*epithumia*) diye çevrilen bir sözcüğe hem de genel olarak arzu (*orexis*) diye çevrilen bir sözcüğe karşılık olarak kullanıyor.” (Lear, 2020: 193). Burada da görüleceği üzere Lear, kaynak metnin hedef dile aktarılma sürecinde ortaya çıkan somut bir örneği okurlarla paylaşmaktadır. ‘İştah /appetite’ sözcüğü normalde gündelik dile ait olan bir sözcük olup, örneğin *aletheia* gibi felsefi düzlemde ele alınacak bir terim değildir. Bu haliyle felsefe metinlerinin öncelikle anlaşılıp ardından hedef dile aktarılması

¹ Nitekim *Concise Oxford English Dictionary*’de ‘appetite’ için önerilen karşılıklardan birisi “kuvvetli arzu ya da hoşlanma” iken ‘desire’ için önerilen karşılıklardan birisi ise “bir şeye sahip olmaya ya da bir şeyin olmasını istemeye yönelik kuvvetli bir duygu”dur.

konusundaki sahip olduğu zorluklardan önce gündelik dünyaya ait sözlüksel problemler söz konusudur. Tek başına bu örnek üzerinden felsefe metinlerinin hedef kültüre aktarılmasının imkânının tartışmalı olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz.

e) Son olarak Türkçe çevirilerde olmasa bile ele alınan yabancı eserler bağlamında *Nikomakhos'a Etik*'te belli bir uzlaşma olduğu görülebilir. Bu uzlaşmadan hareketle kavramların ahlaki bir zeminde düşünülmelelerinin daha tutarlı anlaşıldığını söylemek mümkün hale gelir. Peki, bu kavramları nasıl düşünmek gerekir? Şimdi onların sözlük anlamları üzerinde durulabilir.

Oreksis ve ilişkili kavramların sözlük anlamlarını ortaya koymak Aristotelesçi kullanım bağlamında bir fikir verebilir. F. E. Peters'in sözlüğü H. Hünler'in yorumlarını barındırdığı gibi klasik Yunanca terimler için temel kaynak olan Liddell ve Scott'ın çalışmasında verilen karşılıkları da günümüze taşıdığı için önemlidir:

oreksis: iştah, kösnü, açlık güdüsü -İng. "appetite" ["bir şeyi şiddetle isteme, can atma, özleme, arzulama; *fl. oregô: uzatmak, çekmek, germek, yaymak: el atmak, el uzatmak, el sürmek, Lat. porrigo; elle uzatmak, vermek, sunmak, ikram etmek; ort. uzanmak, eliyle uzanmak; bir şeye varmak veya ulaşmak, bir şeye uzanmak, elle kapmaya çalışmak, kapmak, elle kavramak: uzanıp dokunmak, değmek, temas etmek, vurmak, vurmaya hamle etmek: meta. peşinden koşmak, yetişmeye çalışmak, kapmaya çalışmak, istemek, arzulamak; varmak, yetişmek, ucuna veya dibine kadar gelmek, ensemek: ayn.z. bir silahla uzanmak, değmek, vurmak, darbe indirmek, yaralamak: el uzatıp veya eliyle uzanıp almaya çalışmak, el atıp almak" (L.&S.); *fl. "oregô: germek, uzatmak; ort. uzanmak; göz dikmek, arzu etmek; karş. Lat. reg-o (klavuzluk etmek), rec-tus (doğru, İtal. 'retto'; Fran. 'direction' (istikamet), rog-o (istemek, rica etmek; Fran. 'rogation', dua, bereket duası), İng. 'right', Alm. 'recht', Gal dilinde '-rix': 'Vercingeto-rix', 'Ambio-rix' "(S.S.); Lat. appetitus; Osm. iştihâ, şehvet, "kuvve-i-şehvdniyye" (H.Z.) -en.] (Peters, 2004: 268)

epithumia: arzu, arzulama İng. "desire"

("arzu, cân-atma, özlem, özleme; kötü anlamda, şehvet, kösnü; *fl. epitumê: bir şeye yüreğini veya canını koymak, yürekten veya candan istemek, şiddetle istemek, can atarak arzulamak, sabırsızlıkla veya açgözlülükle istemek; epithumetikos: arzulayan, imrenen" (L.&S.); bkz. thômos; Lat. yakl. desiderium / desideratio; Osm. tasyf. yakl. nefis-i emmare -en) (Peters, 2004: 111-112).

boulesis: dilek, istek -İng. "wish"

[akla dayalı arzu, murad, maksad; "boule: karar, karar alma, Lat. consilium: bir tasan, plan, niyet; hem almak hem de vermek fiiliyle danışma, öğüt; ayn.z. Lat. concilium gibi, Konsey, Meclis veya Senato, öz/. Athena' daki 500 kişilik

*Meclis; *fl. bouloimai: istemek, dilemek, istekli olmak, murad etmek; daha üstün saymak, seçmek, yeğlemek” (L.&S.); bkz. & karşı. bouleusis; Lat. conciliatio, voluntas; Osm. ihtiyar -en.] (Peters, 2004: 58)*

thumos: tin, can, [Lat.] animus -İng. ...spirit, animus”

*[yüreklilik, yürek-kükremesi, yüreğin kaynayıp coşması veya kızıp köpürmesi; “hislerin merkezi: kalb; yürek; cesaret; kalbin tehevürü: hiddet, öfke” (S.S.) ; “rûh, ayn.z. cân, yaşam, hayat, nefes, soluk, Lat. aniria; rOh, yürek, kalb, Lat. animus; herhangi bir şiddetli tutku, öfke, gazab, kızgınlık ve iyi anlamda tin, can, ruh, manevi kuvvet, cesaret; zihin, zeka, arzu, murad, amaç; *fl. tuô: herhangi bir şiddetli hareket hk. birdenbire saldırmak, akın etmek, aniden atılmak, tepesine çullanmak, sükün etmek, sel gibi hücum etmek, ok gibi fırlamak, yel gibi seğirtmek, volkan gibi patlamak, vb.: gen. çok öfkelenmek, kudurmak, azmak, köpürmek, kızgınlıktan gözü dönmek, azgınlaşmak, öfkeden deliye dönmek, kasıp kavurmak vb.; *fl. tuô: bir kurbânlık sunmak, kurban etmek, bir kurbanlık kesmek: daha sonraları, kurbanlarla ululamak; ort. kesilmiş bir kurbanlığı olmak: bu.» hayırlı ve uğurlu işaretler almak” (L&S.) (Peters, 2004: 381)*

Bir başka başvuru kaynağı, Anthony Preus’un *Tarihsel Antik Yunan Felsefesi Sözlüğü*’nde (*Historical Dictionary of Ancient Greek Philosophy*) aynı terimler için şu karşılıklara rastlanır:

oreksis: Sıklıkla arzu (desire), bazen de niyet (intention) olarak çevrilir [...] Aristoteles’in ahlak psikolojisinde oreksis yerel hareket kapasitesi olan tüm canlı varlıkların paylaştıkları hareket başlatma kabiliyetidir. Aristoteles “seçim (choice/ prohairesis)”i “düşünüp taşınmış oreksis” olarak nitelendirir. (Preus, 2015: 278)

epithumia: İştah (appetite), arzu (desire) [...] Aristoteles’e göre epithumia haz oreksis’idir. (Preus, 2015: 151)

boulesis: Dilek (wish)...Özellikle Platon ve Aristoteles gerçekte oldukça imkansız olabilecek bir şey için duyulan, zihinsel olarak sınırlandırılmış arzuyu ifade eden “dilek” sözcüğü yerine boulesis sözcüğünü ve ilişkili boulesthai fiilini kullanırlar. (Preus, 2015: 88)

thumos: Arzu (desire), ruh (spirit), öfke (anger) [...] “Arzu” için kullanılan yaygın bir Homerik sözcük. Ayrıca “zihin (mind) ve “ruh” anlamında da kullanılır. Klasik felsefe metinlerinde “öfke”, öfkelenme yetisi ya da en azından “tutkulu (passionate)” anlamına gelir. Aristoteles, Nikomakhos’a Etik 1149a24: “Thumos’ta akrasia [kendine egemen olmama], epithumia’da akrasia’dan daha az utanç vericidir” çünkü thumos bir ölçüde aklın sözünü dinler. (Preus, 2015: 394)

Burada görülmektedir ki, Peters’in sözlüğü *oreksis* için *appetite*, *epithumia* için *desire*, *boulesis* için *wish* ve *thumos* için de *spirit* karşılıklarını önermiştir. Preus’un sözlüğü ise *oreksis* için *desire*, *intention*, *epithumia* için *appetite*, *desire*, *boulesis* için *wish* ve nihayet *thumos* için de *desire*, *spirit*, *anger* karşılıklarını önermiştir. *Oreksis* ve *epithumia*’nın

karşılıklarının farklı oldukları, *thumos* ve *boulesis* karşılıklarının ise ancak kısmi bir benzerlik taşıdıkları söylenebilir. O halde sözlüklerde de çeviri metinlere benzer bir şekilde uzlaşımın olmadığı ve yine *oreksis* ile *epithumia*'nın birbirlerinin yerlerine ikame edilen kavramlarla karşılandıklarını söylemek mümkündür. Bu durum da oldukça olağandır çünkü sözlük yazarları da aslında birer çevirmen olup antik felsefe metinlerinde geçen Yunanca kavramları yorumlama sürecinden geçirmektedirler.

Tüm bu verili anlamlardan, sözlüklerden hareketle kavramların arasındaki nihai ayrımı ortaya koymak mümkün görünmemektedir. Birbirlerine yakın anlam ihtiva eden ve birbirleriyle aynı şekilde karşılanan bir kavram kümesi söz konusudur. Hatta felsefe tarihinde muhtelif dönemlerde söz konusu kavrama karşılık öneren felsefe eserleri, konuyu içinden çıkılmaz hale getirmektedirler. Örneğin Hıristiyan (Latin) ve İslam (Arap) geleneklerinin iki önemli Aristoteles yorumcusu İbni Rüşd ve St. Thomas'ya müracaat edilebilir. İbni Rüşd söz konusu olduğunda *Ruh Üzerine*'nin ilgili pasajı şu şekilde aktarılmaktadır: “İstek gücü (*şevk*) ise (1) *şehvet* (2) *öfke*, *gazap* (3) *irade olmak üzere üçe ayrılmaktadır*” (İbni Rüşd, 2007: 48). Burada insanın dışarıya yönelmesini ifade eden bir kavram olarak ‘oreksis’in istek gücü (*şevk*), ‘epithumia’nın *şehvet*, ‘thumos’un *öfke* ve ‘boulesis’in *irade* ile karşılandığı görülmektedir. Dolayısıyla istek gücü kabul edilen *şevk* kavramının diğer kavramları kuşatan bir genelliğe sahip olup olmadığı soruşturulmalıdır. Buna karşılık *Ruh Üzerine*'nin *oreksis* ve türlerinden oluşan kısmı St. Thomas'nın şerhinde şu şekildedir: “*Appetition [oreksis] üçe ayrılır: En katı anlamda, şehvet dolu appetite'ten gelen [epithymia]; fevri appetite'e tekabül eden [thymos] bunların ikisi de duyarlık kısmındadır ve duyuyu izlerler ve son olarak entelektüel appetite olan ve entelektüel kavrayışı izleyen [boulesis].*”²

Buna karşılık en azından *oreksis* ve *epithumia* kavramlarının karşılıkları tespit edildiğinde, eylemin seçimi bağlamında bu sözcüklere yakın anlamı olan *boulesis*'in anlamını belirlemek daha mümkün olabilir. Daha problemlili bir durum *thumos* için

² İngilizce çeviride Grekçe *oreksis*, *epithumia*, *thumos* ve *boulesis* kavramları sırasıyla *appetition*, *desire*, *anger* ve *will* terimleriyle karşılanmıştır. St. Thomas'nın metninde aynı kavramlar orijinal olarak Latince sırasıyla şu şekildedir: ‘appetitivum’, ‘desiderium’, ‘iram’ ve ‘voluntas’.

<https://isidore.co/aquinas/DeAnima.htm>, Sentencia libri De anima, Commentary On Aristotle's De Anima by Thomas Aquinas translated by Kenelm Foster, O.P. and Sylvester Humphries, O.P. New Haven: Yale University Press, 1951, html edition by Joseph Kenny, O.P.

geçerlidir. Çünkü kavram hem çok anlamlıdır hem de farklı karşılıklarına ortaklık edecek bir yaklaşımı sözlük ve etimolojiden tespit etmek mümkün görünmemektedir.

Tüm bu felsefe tarihi çalışmaları, dönem üzerine yazılan sözlükler ve farklı filozofların *oreksis* ve türlerine yönelik yaklaşımları ilgili kavramların standart bir çevirisini imkânsız kılmaktadır. Çünkü bu kavramların bir taraftan anlam bağlamları son derece genişler diğer taraftan da bu genişlik nedeniyle ele alan düşünür tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Tüm bu çeviri faaliyetlerini sistemleştirirsek karşımıza dört başlıklı bir tablo çıkar: *Oreksis* hakkında yukarıda yapılan mülâhazalar hem kavramların tarihsel mesafesinden hem de bir tarafıyla çok anlamlı diğer tarafıyla da muğlak yapısından bağlayıcı bir terminolojiyi mümkün kılmamaktadır. Hatta konu üzerine görece yakın bir çalışmanın değerlendirmesinde bu kavramların karşılığı için kullanım bağlamlarına göre farklı terminoloji kullanımının geçerli olabileceği çünkü gündelik Yunan dilinde net anlamları olan *oreksis* ve diğerlerinin Aristotelesçi teknik kullanımından dolayı anlaşılmasının son derece zor olduğu (Pearson, 2012: 4) hükmü³ dikkate alınacak olursa bağlayıcı bir terminoloji olmadığına dair yukarıdaki argüman güçlenmiş olacaktır. Bununla birlikte tüm bu olumsuzluklar bir perspektif geliştirilemeyeceği anlamına da gelmez. Yukarıda belirtildiği üzere kavramların kullanım bağlamlarını dikkate almak suretiyle, birbirleri arasındaki kapsama ilişkisini cins – tür ilişkisi içerisinde düşünerek, birbirlerini yakınlıklarını dikkate almak suretiyle aynı kavramı nüansları vurgulayacak şekilde niteleyerek ve nihayet terimleri orijinal halleriyle çevirmeden aktarmak üzere dört yolla karşılıklarını önermek mümkün görünmektedir. Şimdi söylenenlerden hareketle bir perspektif geliştirilebilir:

2. 1. Kavramların Kullanım Bağlamına Göre Çeviri

‘Oreksis’in kullanım bağlamı, kavramın nasıl anlaşılması veya karşılanması gerektiği hususunda bir fikir verebilir mi? İlgili kavramların fonksiyonlarını belirleyen temel pasajlara bakılmak suretiyle hem nitelikleri hem de birbirleriyle olan ayrımları arasında fikir üretmek mümkün olabilir. Bu bağlamda kavramın içerdiği fonksiyonlar üzerinde durmak gerekir. Buna cevaben hemen hemen tüm çevirilerde temelde takip edilen yaklaşım, kullanım bağlamından hareketle bir karşılık önermektir. Fakat söz konusu

³ Pearson’ın eserindeki bir başlık anlatmak istediğimizi açık kılar: “Aristoteles’in arzu terminolojisi ve çevrilmeden bırakacağım bazı terimler” (Pearson, 2012: 4).

kavram grubu üzerinde bir uzlaşma sağlanamamaktadır. Hatta burada doğal olarak aynı kavramın kimi durumda aynı eserde bile farklı karşılıkları olmasının yarattığı bir kaotik durum kaçınılmazdır.

Bu duruma bir örnek Erkızan'ın *Hayvanların Hareketi Üzerine*'ye düştüğü çeviri notlarından verilebilir. Erkızan, 'arkhe' teriminin Aristoteles'in *Ruh Üzerine* adlı eserinde "hareketin kaynağı", "hareketin yerel kaynağı" ve "yönetici ilke" olmak üzere farklı anlamlarda kullanıldığını belirtir. 'Arkhe' İngilizce çevirilerde köken (*origin*), ilke (*principle*), başlangıç (*begining*) gibi terimlerle karşılanmıştır çünkü İngilizcede tek bir sözcük ile ifade edilebilecek bir kelime olmadığı görülmektedir. Benzer durum elbette Türkçe için de geçerlidir (Erkızan, 2000: 60). Bu nedenle söz konusu sözcüğü kaynak metindeki bağlama göre anlamak ve ona göre hedef metne aktarmak gerekmektedir. Burada okura düşen iş, eski Yunanca metinleri mutlaka kaynak metin ile birlikte okumaktır.

2. 2. Kavramların Cins – Tür İlişkilerine Göre Çeviri

Oreksis üç kavramdan meydana geldiği ve bu kavramlar arasındaki ilişki Aristoteles tarafından dile getirilirken *oreksis*'in bir cins olarak nitelendirildiği hatırlanacak olursa cins /tür ilişkisi bağlamında bir kavramsallaştırma aranması meşru olur. Bu ilişkiyi açıklamak için önce cins – tür ilişkisinin ne olduğu üzerinde durmak gerekir. Konuya örnek olması açısından Platon'un *Protagoras* adlı diyalogunda tartıştığı erdem ve onu oluşturan cesaret, bilgelik, ölçülülük ve adalet gibi tekil erdemlerin ilişkisi aydınlatıcıdır: Erdem bir cins; cesaret, bilgelik gibi sayılan erdemler de söz konusu cinsin türleridir. Tür, "cinsin altında bulunan ve öz bakımından bağlı bulunduğu cinsle kısmen özdeş olan genel kavramdır" (Emiroğlu, 2009: 70). Buna göre tür olarak her bir tekil erdem, cins olarak alınan erdem ile kısmi bir özdeşliğe sahiptir. Diğer taraftan cins, tür olmaksızın var olamayacağından, her bir tekil erdem olmaksızın cins olarak erdemi düşünmek mümkün görünmemektedir. Bu durumda bütün erdemler tür olmak bakımından birbirleriyle benzerdirler. Hatta "bir cinsten bulunan tüm özellik, o cinsin altındaki bütün terimlerinde bulunacağından ve cins için mümkün olmayan şeyin tür için de mümkün olamamasından" (Emiroğlu, 2009: 71) erdemi oluşturan tekil bir erdem yokluğu veya eksikliği, genel olarak cins olan erdem varlığını tartışmalı kılacaktır. Yani cesur; ancak adil olmayan kişinin erdemli olması şüphelidir. Buna karşılık "herhangi bir erdem veya birkaç

erdemini bir araya gelmesi ve erdem olarak kabul edilen herhangi bir tür olarak niteliğın kişide gerçekleşmemesi, cins olarak erdemini ortaya çıkmasını sağlar mı?’ sorusu sorulabilir. Ancak bu soruya en azından yönetici /devlet adamı kişiliğinde verdiği yanıt olumsuzdur. Çünkü Platon’un söylediğı manada cesur, adil ve ölçülü; ama pratikte bilge (*phronimos*) olmayan bir yönetici tam anlamıyla erdemli olarak kabul edilemez.

Bu durumu ele alınan kavram kümesi bağlamında düşündüğümüzde *oreksis* cins, diğer kavramlar da onun türü olduğuna göre genel kavramın *oreksis*’e karşılık bulunacak kavram olmalıdır. Bu kavramın aynı zamanda hem akla uygun hem de akıldan bağımsız bir yanının da olması gerekir. Bu karşılık bulunduğu onun türlerini ifade eden kavramların ne olması gerektiğı de daha açık hale gelecektir. Hedef dile aktarılan metinlere bakıldığında ise tartışma daha çok *oreksis* ve *epithumia*’nın nasıl karşılanacağı üzerinde yoğunlaşmaktadır ki kullanılan kavramlar ‘isteme’, ‘iştah’ ve ‘arzu’dur. Bu durumda yapılması gereken şey, bu kavramlardan hangisinin diğerlerini de ihtiva eden bir anlam içeriğine sahip olduğunu soruşturmadır.

2. 3. Kavramları Niteleme Yoluyla Çeviri

Niteleme yoluyla çeviri cins – tür ilişkisi bağlamından akla uygun veya kanıtlanabilir bir belirlemenin mümkün olmaması durumunda kullanılabilir. Yani *oreksis*’in bir cins olması ve bu cinsi meydana getiren türlerin birbirine yakın anlam ifade etmesinden ve hatta çeviri sürecinde kullanılan kavramların hedef dilde birbirini karşılar mahiyette bulunmasından hareketle, ana kavramı muhafaza ederek diğer kavramların ayrımını sağlayacak bir niteleyici kullanılabilir. Yani birbirleriyle en fazla ilişki içerisinde olan *oreksis* ve *epithumia* için kullanılan ‘iştah’ ve ‘arzu’ kavramlarından yola çıkılarak bir çeviri stratejisi geliştirilebilir. Dolayısıyla *oreksis* hangi kavramla karşılanıyor ise sabit kalmalı, diğer türlerin ondan farkı, uygun olabilecek bir nitelemeyle belirtilmelidir. Doğal olarak burada *oreksis* için kapsamı en geniş kavram merkeze alınmalı, alınan kavram anlam itibarıyla diğer kavramları barındıran bir içeriğe sahip olmalıdır.

Niteleme yoluyla yapılan çeviri metin örneklerini muhtelif eserlerde, D.K.W. Modrak’ta, A. Kenny’de, P. Crittenden’de ve Türkçe çeviriler içerisinde de Z. Özcan’da görmek mümkündür: Modrak, *Ruh Üzerine*’deki temel pasajda geçen *oreksis* ve türlerini kavramın önüne sıfat koymakla karşılar. Burada *oreksis* için kullanılan ‘desire’ terimini örnek olması açısından ‘arzu’ ile karşılayacak olursak çeviride yer alan kavram kümesi

şu şekilde olacaktır: “*bedensel arzu (epithumia)*, *şevke dayalı arzu (thumos)* ve *rasyonel arzu (boulêsis)*”⁴ (Modrak, 2011: 324). A. Kenny’de ise gruplandırma şu şekildedir: *oreksis* = arzu (*desire*); *boulesis* = rasyonel arzu (*desire of logos*); *thumos* = asabi /öfkeli arzu (*desire of temper*); *epithumia* = iştahın arzusu (*desire of appetite*) (Kenny, 1979: 13). Crittenden ise öncelikle Aristoteles’in Platon ile rasyonel olmayan arzunun iki türü olduğu konusunda ortak olduğunu belirtir ve adlandırmayı şu şekilde yapar: Ana kavram arzudur (*desire*) ve kavram irrasyonel olan güçlü veya tutkulu arzu (*spirited or passionate desire /thumos*) ile iştah uyandıran arzu (*appetitive desire /epithumia*) ve rasyonel arzu (*rational desire /boulêsis*) olarak adlandırılan bölümlere ayrılmaktadır (Crittenden, 2012: 123). Görüldüğü üzere buradaki her bir örnek, *oreksis*’in türleri söz konusu olduğunda, aynı kavramın önüne bir niteleme sözcüğü getirmek suretiyle aradaki farkı tesis etmektedir. Benzer bir yaklaşım Z. Özcan’ın *Ruh Üzerine* çevirisinde söz konusudur. Çeviride *oreksis* istek, *epithumia* irrasyonel, kör, tensel istek ve *boulesis* istemli, rasyonel istek olarak karşılanmıştır. Burada kullanılan strateji, kavramları birbirinden ayırt etmek açısından tutarlı görünmektedir. Çünkü *oreksis* ve türlerinin birbirine karışma riskini ortadan kaldırmaktadır. Sürekli belirtildiği üzere söz konusu terimlerin yakın anlam içerdiği düşünüldüğünde şu hüküm geçerli hale gelir: Yakın anlamdan dolayı terimleri ayırmamızı sağlayacak nihai birer karşılık mümkün görünmediğinden niteleme yoluyla gerçekleştirilen çeviri kararı makul olabilir.

2. 4. Kavramları Orijinal Halleriyle Aktarma

Antik Yunan felsefesi üzerine birçok çalışmada *logos*, *arkhe* gibi kavramların orijinal halleriyle kullanıldığı bir vakıadır. Aristoteles çevirilerinde de bunun bir örneğini *Hayvanların Hareketi Üzerine* adlı eserden, ‘*thumos*’un çevirisinin açıklanmasıyla ilgili kısımdan yola çıkarak göstermek mümkündür:

Kitabın çevirmeni Erkızan, bu çeviride söz konusu kavramlar için bulunan karşılıkların eleştirisini yapmış ancak bu kavramlara hedef dilde bir karşılık önermemiş ve onları kaynak metinde oldukları haliyle hedef metne aktarmıştır. Sözelimi ‘*thumos*’ terimi bazı çevirmenlerin yaptığı gibi arzu olarak hedef metne aktarılsa ‘*oreksis*’, ‘*epithumia*’ ve ‘*boulesis*’ten nasıl ayrılması gerektiği problemi ortaya çıkacaktır. Yine Erkızan’a göre bu

⁴ İlgili pasaj şu şekildedir: “Arzu konusunda Aristoteles arzunun (*orexis*) bedensel arzuyu (*epithumia*), şevke dayalı arzuyu (*thumos*) ve rasyonel arzuyu (*boulêsis*) kapsadığı gerekçesiyle bölümlenmesine karşı çıkar, dolayısıyla arzu ruhun tek bir kısmıyla sınırlandırılmaz.”

kavramın bazı çevirmenlerin yaptığı gibi ‘öfke’, ‘tutku’ ya da ‘itki’ olarak aktarılması da söz konusu olamaz. Sözgelimi ‘itki’ olarak hedef metne aktarıldığında akli olan istek-akli olmayan istek veya fiziksel istek-fiziksel olmayan istek ayrımı ortaya çıkacaktır. Ayrıca Aristoteles’in ‘thumos’u, ‘oreksis’in bir biçimi olarak ortaya koyduğunu vurgulayan Erkızan, bu nedenle hedef metinde ‘thumos’u kaynak metinde olduğu haliyle bırakmayı tercih eder (Erkızan, 2000: 62-63). Benzer mülahazalar ‘oreksis’, ‘epithumia’ ve ‘boulesis’ için de geçerlidir. Bu nedenle söz konusu sözcükler de orijinal halleriyle metinde aynen korunurlar.

Sonuç

‘Oreksis’ ve ilişkili kavramlar söz konusu olduğunda, bu terimlerin sözlük karşılıklarına bakıldığında herhangi bir uzlaşma rastlanmadığı gibi çeviri metinlerde de bir terim birliği olmadığı görülmektedir. Üstelik filozofların bu kavram kümesine yönelik farklı yaklaşımları da durumu içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Birbirlerine yakın anlamlar içeren ve aynı şekilde karşılanabilen kavram kümesinin varlığı, standardize edilmiş karşılıklar bulmayı güç hale getirmiştir. Bu durumda çeviri sürecinde farklı stratejiler oluşturmak gerekmektedir. Çevirmenler kimi zaman aynı kavramı bağlama göre farklı şekillerde hedef metne aktarmayı, kimi zaman ilgili kavramı ile ilişkili kavramları cins-tür ilişkisi içerisinde düşünerek aktarmayı, kimi zaman da kapsayıcı bir terimin önüne sıfatlar getirerek problemi çözmeye yönelebilirler. Öte yandan bu yöntemleri tercih etmeyip sözcükleri orijinal halleriyle çevirmeden bırakmak da bir seçenektir. Tabii bu son durumda özellikle çevrilmemesi tercih edilen terimlerin sayıca fazla olduğu metinlerde, okurun yabancı terimler ile sık sık karşılaşması, metnin akıcılığına eşlik etmesini engelleyebilir. Özellikle bu yazıda ele aldığımız *oreksis*, *boulesis*, *thomos*, *epithumia* gibi henüz dile yerleşmeyen yabancı terimlerin yoğun olduğu metinler, metnin ilgili olduğu alan hakkında az çok bilgisi olan biri tarafından dahi okunduğunda güçlük yaşanabilir. Ne de olsa bu terimler *arkhe*, *logos* gibi Türkçede pek çok metinde yine orijinal halleriyle kullanılan ancak yaygınlıkla kullanıldıkları ve bu nedenle dile yerleştikleri için okurun metni anlamaya çalışırken problem hissetmediği terimler sınıfında değildirler. Fakat felsefe metin çevirilerinde çevirmenin, yazarı okurun dilinden konuşturma lüksünün bulunmadığı ve felsefe okurunun metni hakkıyla anlamak için zaten birçok araştırma yapması gerektiği hatırlanacak olursa bu bir engel sayılmayabilir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi bu yazıda yapılmak istenen, söz konusu yöntemlerden birinin diğerlerine nazaran daha doğru ya da üstün olduğunu iddia etmek değildir. Burada vurgulamak istediğimiz şey, bir kavram ya da kavram grubu için bu yöntemlerden birisinin tercih edilmesi gerektiğidir. Çevirmen, hangi yöntemi tercih ederse etsin, o yöntemi seçtiğinin bilincinde olmalı ve tüm çeviri sürecinde söz konusu yöntemi tutarlı olarak kullanmalıdır. Farklı yöntemleri bir ve aynı metnin çeviri sürecinde aynı kavramlar için karışık olarak kullanmak, okurun metni anlamasını güçleştirecek ve hatta yanlış anlamasına yol açacaktır. Bu belirleme, elbette bir metinde birbirleriyle ilişkili olmayan bazı kavramları örneğin kullanım bağlamına göre çevirmeyi, diğerlerini ise sözcüğü niteleme yoluyla çevirmeyi yasaklamaz. Ancak çevirmen gerekli dipnotlarla hangi yöntemi hangi kavram ya da kavram grupları için seçtiğini açıkça belirtmeli, eğer kavramları orijinal halleriyle koruma yöntemini seçmediyse mutlaka parantez içerisinde orijinal hallerini de vermeli ve tercih ettiği çeviri yöntemini yine aynı kavramlar için tutarlı olarak uygulamalıdır. Öte yandan bu yöntemlerden hangisi kullanılırsa kullanılсын felsefe metinlerinde doğrudan, işlevsel bir çevirinin mümkün olmadığı söylenebilir. Olasılıkla bu nedenle de özellikle antik Yunan felsefe metinleri söz konusu olduğunda, onlar bir anlamda çevrilemez metinler olarak kalmaya devam edeceklerdir.

KAYNAKÇA

- Aristoteles (2019). Ruh Üzerine, (Çev. Saffet Babür, Lale Levin Basut), Ankara, BilgeSu.
- Aristoteles (2019). Ruh Üzerine, (Çev. Ömer Aygün, Gurur Sev), İstanbul, Pinhan Yayıncılık.
- Aristoteles (2001). Ruh Üzerine, (Çev. Zeki Özcan), İstanbul, Alfa Yayınları.
- Aristoteles (1990). Anima /Ruh Üzerine, (Çev. Celal Gürbüz), İstanbul, Ara Yayıncılık.
- Aristoteles (2000). Hayvanların Hareketi Üzerine, (Çev. H. Nur Erkızan), İstanbul, Bulut Yayınları.
- Aristoteles (2014). Nikomakhos'a Etik, (Çev. Furkan Akderin), İstanbul, Say Yayınları.
- Aristoteles (2014). Nikomakhos'a Etik, (Çev. Zeki Özcan), Bursa, Sentez Yayıncılık.
- Aristoteles (1998). Nikomakhos'a Etik, (Çev. Saffet Babür), Ankara, Ayraç Yayınları.

- Aristotle (2007). *De Anima*, (Çev. Ronald Polansky), Cambridge, Cambridge University Press.
- Aristotle (1993). *De Anima: Books II and III*, (Çev. D. W. Hamlyn), Oxford, Clarendon Press.
- Aristotle (1931). *De Anima*, (Çev. J. A. Smith), Oxford, Clarendon Press.
- Aristotle (1907). *De Anima*, (Çev. R. D. Hicks), Cambridge, Cambridge University Press.
- Aristotle (2004). *Nicomachean Ethics*, (Çev. Roger Crisp), Cambridge, Cambridge University Press.
- Aristotle (2009). *The Nicomachean Ethics*, (Çev. David Ross), Oxford, Oxford University Press.
- Aristotle (2014). *Nicomachean Ethics*, (Çev. C. D. C. Reeve), Indianapolis, Hackett Publishing Company, Inc.
- Arslan, S. (2015). “The Importance of the Basic Philosophy Teaching within the Framework of the Translation of Philosophical Texts in Academic Translation Teaching”, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, , 197, ss. 759 – 765.
- Arslan, S. (2022). “Platon’un “Devlet” ve “Yasalar” Eserlerinde Hakikat (Ἀλήθεια) Kavramı ve Bu Kavramın Erek Kültürdeki Yansımaları”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (1), ss. 73-81.
- Crittenden, P. (2012). *Reason, Will and Emotion*, London, Palgrave Macmillan.
- Emiroğlu, İ. (2009). *Klasik Mantığa Giriş*, Ankara, Elis Yayınları.
- Erkızan, H. N. (2000). *Çeviriye İlişkin Notlar, Aristoteles, Hayvanların Hareketi Üzerine*, (Çev. H. N. Erkızan). İstanbul, Bulut Yayınları.
- İbni Rüşd. (2007). *Psikoloji Şerhi*, (Çev. Atilla Arkan), İstanbul, Litera Yayıncılık.
- Jaitner, S. F. (2020). “Philosophical Untranslatables and the Concept of Equivalence”, (Ed. D. M. Spitzer), *Philosophy’s Treason: Studies in Philosophy and Translation*, Wilmington, Vernon Press, ss.73-86.
- Kenny, A. (1979). *Aristotle’s Theory of the Will*, London, Duckworth.
- Kurultay, T. (1985). “Çeviri Yöntemi Üzerine Düşünceleriyle F. Schleiermacher”, (Ed. A. Cemal), *Dün ve Bugün Çeviri I*, İstanbul, Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları.
- Lear, J. (2020). *Aristoteles: Anlama Arzusu*, (Çev. Ayşegül Yurdaçalış, İlkur Urkun Kelso), İstanbul, Alfa Yayınları.

- Liddell, H. G. ve Scott, R. (1996). *A Greek-English Lexicon*, Oxford, Clarendon Press.
- Modrak, D. K.W. (2011). “Desires and Faculties in Plato and Aristotle”, (Ed. G. Anagnostopoulos), *Socratic, Platonic and Aristotelian Studies: Essays in Honor of Gerasimos Santas*, Dordrecht, Springer, ss. 323-333.
- Pearson, G. (2012). *Aristotle on Desire*, New York, Cambridge University Press.
- Peters, F. E. (2004). *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Paradigma.
- Preus, A. (2015). *Historical Dictionary of Ancient Greek Philosophy*, Lanham, Rowman & Littlefield.
- Rée, J. (2001). “The Translation of Philosophy”, *New Literary History*, 32(2), ss. 223-257.
- Robinson, D. (2020). “Reading and Translating Philosophy Performatively: A Critical Postscript to *Philosophy’s Treason*”, (Ed. D. M. Spitzer), *Philosophy’s Treason: Studies in Philosophy and Translation*, Wilmington, Vernon Press, ss. 129-157.
- <https://isidore.co/aquinas/DeAnima.htm>, Sentencia libri De anima, Commentary On Aristotle’s De Anima by Thomas Aquinas translated by Kenelm Foster, O.P. and Sylvester Humphries, O.P. New Haven: Yale University Press, 1951, html edition by Joseph Kenny, O.P.